

עבודה בנושא

כשרות

משפטית

ואפוטרופסות

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הנושא שבחרתי לעשות את עבודתי עליו הוא נושא הכשרות המשפטית .

אחת הסיבות שבחרתי בנושא זה היא מכיוון שזהו נושא מאוד מעניין

שתמיד העלה בי שאלות כגון : מדוע המון פעמים ברגע שפותרים

בחקירה כנגד אדם נטענת להגנתו טענת "אי הכשירות המשפטית" עקב

מצב פסיכולוגי או רפואי .

דבר נוסף שעניין אותי מאוד והטריד את מחשבותיי רבות הוא כיצד אמור
נכה או מוגבל לייצג את עצמו ולממש את זכותו המשפטית כאשר אין הוא
מסוגל לכך . המשפט הישראלי כפי שנוכחתי לגלות מטפל בנושאים אלו
ויש לו מענה ממשי וביכולותיו למנות , כמובן לאחד בחירה מעמיקה
ונכונה , אפוטרופוס שישמש בתור קול למי שלא יכול להשמיע קולו .

תוכן עניינים :

פרק ראשון – מבוא עמ' 2

פרק שני – חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות עמ' 3-4

פרק שלישי – משפט עברי עמ' 5-9

פרק רביעי – משפט ישראלי עמ' 10-16

פרק חמישי- השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי עמ' 17-18

פרק שישי- סיכום עמ' 19

פרק שביעי – ביבליוגרפיה עמ' 20-21

פרק ראשון – מבוא

נושא העבודה הנבחר הוא נושא הכשרות המשפטית המכיל בתוכו גם את האפוטרופסות במשפט הישראלי . בעבודה זו אכיר בהגבלות הקיימות כיום כלפי הכשרות המשפטית של אדם וכן גם להתייחסות לפסולי

המשפט עוד בתקופת המקורות . בעבודה ניתן יהיה לראות את התפתחות המשפט הישראלי בנושא ההגדרה המשפטית לכשרות ואחריות פלילית וכן גם את המקורות במשפט העברי שעליהם נשען כיום בית המשפט ברבות מהחלטותיו.

את העבודה אפתח בהצגת חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות ולאחריו אציג את מעמדו של המוגבל וחולה הנפש בשני סוגי המשפט ואתיחס גם להגבלות הקיימות על הכשרות המשפטית או פסלות העדים המוחלטת במשפט העברי.

פרק שני- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

כשרות משפטית מה היא ?

כשרות משפטית משמעה היכולת ליהנות מזכויות ולשאת בחובות שיש בצדן משמעות משפטית כלשהי .

הכשרות המשפטית ליהנות מזכויות ולשאת בחובות מתחילה מהרגע שבו האדם נולד ומסתיימת במותו.

הכשרות המשפטית וההגבלות עליה מעוגנים בחוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות¹.

חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות תשכ"ב 1962-

חוק זה קובע הגדרות וסייגים (הגבלות) לפעולה משפטית על ידי אנשים מקטגוריות שונות , כמו גיל (הבחנה בין קטינים לבגירים) או מגבלות . בנוסף, החוק קובע הגדרות ודינים הנוגעים לאפטרופסות על קטינים וכל אדם אחר שאינו מסוגל לדאוג בכוחות עצמו לענייניו . בית המשפט ממנה כאפטרופוס את מי שנראה לו כמתאים ביותר למלא את התפקיד לטובת החסוי.

מטרת האפטרופסות היא לדאוג , בראש ובראשונה , לאינטרסים של החסוי ולפעול על פיהם .

החוק קובע כי על בית המשפט למנות כאפטרופוס את מי שנראה לו המתאים ביותר ,בנסיבות העניין, לטובת החסוי. המטרה היא לדאוג ,בראש ובראשונה , לאינטרסים של החסוי ולפעול על פיהם.

¹ מוסד האפטרופסות נועד למנוע מצבים בהם אנשים שאינם מסוגלים לנהל את ענייניהם יוותרו ללא הגנה. בית המשפט ממנה את האפטרופוס בכדי שייצג את האדם אשר בעבורו מונה בפעולות משפטיות ובכל עניין, לפי הסמכויות שבית המשפט העניק לו, תוך שמירה מתמדת על טובת אותו אדם.

בית המשפט רשאי למנות כמה אפוטרופוסים לאותו אדם, אם ראה בכך צורך לשם שמירת טובתו.

כך, למשל, בן זוג או הורה יכול לשמש כאפוטרופוס לחסוי יחד עם עורך דין.

בקשתו של אדם למינוי אפוטרופוס מסוים עבורו אינה מחייבת את בית המשפט. אם בית המשפט סבור כי נמצא אדם מתאים יותר לשמש בתפקיד האפוטרופוס, הוא ימנה אותו ולא את האדם שביקש החסוי. כדי לשמור על טובת החסוי, בכל הליך של מינוי אפוטרופוס רשאי בית המשפט, גם מיזמתו הוא, לשמוע מהי דעתם של קרובי החסוי לגבי המינוי.

בית המשפט רשאי לפטר אפוטרופוס אם לדעתו לא מולאו תפקידיו כראוי, או מכל סיבה אחרת, כפי שיראה בית המשפט לנכון.

פרק שלישי – משפט עברי

פסלות עדים והגבלתם במשפט העברי :

כדי לצמצם את האפשרות שיטעו העדים בעדותם או שישקרו, קבע המחוקק העברי רשימת פסולי עדות הכוללת את החשודים לשקר ואת הצפויים לטעות.

וכבר מנה הרמב"ם עשרה מיני פסלות² שניתן לסווגם לארבע קבוצות³:

א. הפסולים מחמת גופם: הסומא, החרש, האילם, השוטה והאישה.

ב. הפסולים מחמת רשעות: עוברי עברה למיניהם, הבזויים, העבדים והנכרים.

ג. הפסולים מחמת קרבה: מצד האב, מצד האם ומחמת אישות.

ד. הפסולים מחמת נגיעה בדבר.

ההלכה בדבר פסלות הסומא לעדות נלמדת בתוספתה מן הפסוק האמור בפרשתנו: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, אם לוא יגיד ונשא עונו" (ויקרא ה, א).

זוה פירושה :

"ושמעה" – להוציא את החרש. "או ראה" – להוציא את הסומא. "או ידע" להוציא את השוטה. "אם לא יגיד ונשא עונו" – להוציא את האילם.

ר' עקיבא אומר: "ודרשת וחקרת ושאלת היטיב" (דברים יג, טו) – וכי יש דורשין לחרשים ויש חוקרין לשוטים! תלמוד לומר: "משפט אחד יהיה

² רמב"ם, הלכות עדות, פרק ט, הלכה א. להתהוותן של רשימות הפסולים והשתלשלותן, ראה: שיבר, עדות קידושין, עמ' 57-12.

³ י"ז כהנא, ספר העגונות, ירושלים 77-121 ראה: חפץ, עדות. יש מי שהציעו מיון אחר ראה: אלבק, ראיות, עמ' תשי"ד; ע' בצרי, דיני ממונות, ח"א, ירושלים תש"ן, ע"מ שמב-תב; ב"צ מאיר חי עזיאל, "בהגדרת פסולי עדות", המאור; צ' קארל, "ההוכחות במשפט העברי והתפתחותן", 3-4; הנ"ל, שם ז, א (תשרי תשט"ז), עמ' 4 (באלול תשי"ג), עמ' 23-33. על ההיגיון העומד בבסיס פסלותם, ראה: אלבק, ראיות, עמ' 115, בעמ' 89 המשפט העברי ג (תרפ"ח), עמ' 77-121

לכם " (ויקרא כד, כב). כדיני נפשות כך דיני ממונות. מה דיני נפשות לעדה ולעדים אף דיני ממונות כן .

הגבלות נוספות על כשרות משפטית הן על מי שידו הייתה בדבר העבירה ,עד שבינו לבין הנתבע או תובע יש קרבה משפחתית או אישית, וגם כל הפושעים שהורשעו , או נוכרים ועבדים (ה"בזויים").

בעניין זה יש הבדל מהותי בין המשפט העברי לבין החוק במדינת ישראל. במשפט העברי יש רשימה של פסולי עדות, שאסור לקבל מפייהם עדות ואילו, בסעיף 2 לפקודת הראיות [נוסח חדש] בבית הדין תשל"א 1971, כולם יכולים להעיד .

החוק מנוסח כך :

הכל כשרים להעיד בכל משפט, בכפוף לאמור בסעיפים 3 ו-4 אין אדם פסול להעיד מפני שהוא בעל דין בתובענה אזרחית, או מתלונן או נאשם במשפט פלילי , או מפני שהוא מעבידו, עובדו, בן זוגו או קרובו של התובע, המתלונן, הנתבע או הנאשם, או מפני שהורשע או נושא עונש על עבירה .

פסלות עדים במשפט הישראלי:

כפי שניתן לראות בחקיקה הנ"ל, בניגוד מוחלט למשפט העברי, במשפט הישראלי כל אדם יכול להעיד ללא סעיפים פסולים .

כאמור לעיל, על פי שיטת המשפט הנוהגת הלכה למעשה בישראל הכול כשרים להעיד, כולל מי שאינו שפוי בדעתו, והשופט צריך להחליט מהו משקלה⁴ הראוי של עדותו .

למשקל העדות נקבעו שלושה מבחנים :

א. מבחן ההתרשמות הבלתי אמצעית של בית המשפט מן העד ומדרך עדותו ובהתחשב בחוות הדעת הרפואית על העד.

ב. מבחנה הפנימי של העדות , כלומר בדיקת העדות "על-פי סימני האמת העולים מתוכה, כגון הגיונה או חוסר הגיונה הפנימי, סידורם או בלבולם של הפרטים הנמסרים בה וכיוצא באלה סימנים של שכל ישר המביאים אדם בר דעת להתייחס לדברי זולתו באמון "

ג. והעיקר , מבחנה של העדות על פי סימני אמת חיצוניים , "אשר יש בהם, לפי מבחני השכל הישר, כדי להשליך אור על אמיתותה"

המבחן האחרון בא לשמש מעין "רשת ביטחון " לשני המבחנים הראשונים . אולם גם אם התרשם בית המשפט לטובה מן העד ומצא בעדותו היגיון פנימי, עדיין יש חשש ל"הטעייה" . חשש זה יוסר רק אם העדות מתאמתת משמעותית בראיה חיצונית .

⁴ ערכה של עדות שבעל-1971 לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-53 באשר למשקלה של עדות, נאמר בסעיף פה: "ומהימנותם של עדים הם ענין של בית המשפט להחליט בו על פי התנהגותם של העדים, נסיבות העניין ואותות האמת המתגלים במשך המשפט".

מתוך המבחנים האלו ניתן לראות שבמשפט הישראלי יש אמנם הגבלות שונות על הכשרות המשפטית של אדם אך כל אדם בסופו של דבר יוכל להעיד.

מעמד חולה הנפש והמוגבל במשפט העברי :

חולה נפש שכושר שיפוטו ניטל ממנו עקב מחלת נפש שהשתלטה עליו , אינו בעל כשרות משפטית לעניין החוק הפלילי ועל אחת כמה וכמה שאינו בעל כשרות משפטית לעניין החוק האזרחי . ואכן במשפט העברי חולה הנפש (הקרוי בלשון חכמים "שוטה") פטור מאחריות הן בדיני עונשים , הן בדיני ממונות והן בתחום הדתי הלכתי.

לפי רש"י:

"שוטה"- האמור בכל מקום שפטור מן המצוות ומן העונש, ואין קנינו קניין ואין ממכר ממכרו.⁵

במשפט העברי חולה הנפש אינו נושא באחריות לנזיקין .

חז"ל ניסחו זאת במשפט שנון המבליט את המעמד המשפטי כביכול של חולה הנפש , הקטין והחירש (חירש-אילם) . הכלל הוא:

⁵ רש"י, חגיגה, ג, ע"ב, ד"ה, "איזהו שוטה".

"חירש שוטה (בלשון חכמים "שוטה" הוא הכינוי לחולה נפש) , וקטן – פגיעתם רעה, החובל בהם-חייב, והם שחבלו באחרים –פטורין⁶ " לפי משפט זה, הפוגע בקטין חירש או שוטה אשם, אך פגיעתם שלהם באחר, פטורה היא.

יש לשים לב כי "שוטה" מייצג את החולה בנפשו, בעוד ש"חירש" מייצג את המוגבל. לשניהם יש התייחסות של חז"ל כמובע למעלה.

פרק רביעי – משפט ישראלי

הגבלות הכשרות המשפטית במשפט הישראלי –

⁶ בבא קמא, פז א, רמב"ם, חובל ומזיק, ד, כ:שו"ע, חו"מ, תכד, ח.

חוקים שונים במשפט הישראלי מגבילים את יכולתם של אנשים המשתייכים לקבוצות אוכלוסייה שונות מלבצע פעולה או פעולות משפטיות .

דוגמאות למקרים של הגבלת הכשרות המשפטית :

1.קטין במדינת ישראל (מתחת לגיל 18) אינו רשאי לעשות פעולה משפטית ללא הסכמת הנציג שלו(אפוטרופוס).

2. נפסלת כשרותו המשפטית של אדם אשר סובל ממחלת נפש או לוקה בשכלו, בתנאי שאותה מחלה או ליקוי גורמים לכך שהוא אינו מסוגל לדאוג לענייניו.

במקרים מסוימים כמו המצוינים לעיל יכול בית המשפט לפסוק כי אדם כלשהו אינו כשיר לביצוע פעולה משפטית .

על מנת להביא למיצוי הדין בית המשפט רשאי למנות אפוטרופוס לאדם אשר כשרותו הוגבלה לפי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות או לפי פסק דין .

פסקי דין שבהם הוגבלה כשרותו של אדם עקב גיל \מוגבלות :

פסק דין ע"א 763/88 ערן פילובסקי ואח' נ' רו"ח עובדיה בלס

בפסק דין זה המערערים הינם קטינים שרכשו דירה ביחד עם דודם. הדירה נרכשה באמצעות כספים שקיבלו מהמנוחה רוזה רוזנברג, שהייתה סבתם של המערערים ואמו של הדוד. המערערים והדוד חתמו על מסמך בו התחייבו כלפי המנוחה לאפשר לה לגור בדירה כל חייה. במידה ותרצה המנוחה למכור את הדירה, התחייבו הצדדים לחתום על כל מסמך ולעשות כל שצריך לשם מכירת הדירה ולהעביר אליה את התמורה שתקבל ממכירתה. עקב היותם של המערערים 1 ו-2 קטינים חתם אביהם בשמם הן על החוזה לרכישת הדירה והן על המסמך האמור. בית המשפט אישר את חתימת האב כאפוטרופוס בכל הנוגע לזכויותיהם בדירה. חתימת האב בשם הקטינים על המסמך האמור לא הובאה לאישור בית המשפט, מכאן שההתחייבות הכלולה בו ניתנה ללא אישור בית המשפט. קטין 1, מפרק חברות שהיו בשליטת אבי הקטינים, והדוד, ביקש מבית המשפט להצהיר, כי הדירה הייתה בבעלות המנוחה וכי עיזבונה זכאי למלוא התמורה, זאת מחשש כי נכסי העיזבון לא יספיקו לכיסוי חובות המנוחה לפירוק. הדוד ויתר על חלקו בדירה לטובת הפירוק. בית המשפט המחוזי נעתר לבקשת הקטין 1. מכאן הערעור, שעסק בשאלת תוקפה של המתנה לאור סעיף 8(ב) לחוק הירושה⁷, ולאור היעדר אישור בית המשפט למסמך האמור.

בפסק דין זה ניתן לראות כי על מנת לממש את זכותם המשפטית של המערערים הקטינים נאלצו להשתמש באביהם כמיופה כוח – אפוטרופוס.

⁷ סעיף 8 (ב) לחוק הירושה תשכ"ה 1965 קובע כי מתנה שאדם נותן על מנת שתוקנה למקבל רק לאחר מותו של הנותן. אינה בת תוקף אלא אם נעשתה בצוואה לפי הוראות חוק זה.

פסק דין נוסף שבו ניתן לראות את יחסי הכוח ומטרתו של מינוי

האפוטרופוס :

עא 4377/04 גל גורן הולצברג נ' הגב' אביבה מירז – ב"כ עו"ד

מיכאל טאوسیג.

מונתה לשמש כאפוטרופוסית של קרובת משפחתה (להלן -1 המשיבה המנוחה). לאחר המינוי הכניסה המנוחה שינוי בשמות המוטבים בקופת הגמל שלה – שקודם לכן כלל לא הייתה מוטבת 1, באופן שהמשיבה בקופת הגמל – נרשמה כמוטבת היחידה . בתקופה שלאחר קביעתה של 1 כמוטבת הועברו סכומי כסף נכבדים מחשבונה של המנוחה אל 1 המשיבה קופת הגמל. לאחר פטירת המנוחה הגישו המערערים, קרובי משפחה של המנוחה והיורשים עפ"י צוואת המנוחה , תובענה להשבת הכספים שבקופת הגמל . המערערים טענו , בין היתר , כי המשיבה שלחה ידה בכספי קופת הגמל ולא מילאה את החובות שלשמן מונתה כאפוטרופוס. ביהמ"ש המחוזי דחה את התביעה . מכאן הערעור נובע. ביהמ"ש קיבל את הערעור, ברוב דעות וקבע כי :

היחסים שבין אפוטרופוס לחסוי מיוסדים על אמון . כלל חשוב
הקשור קשר הדוק לעיקרון האמון, הוא הכלל האוסר על בעל תפקיד החב חובת אמון להעמיד עצמו במצב שיש בו ולו חשש לניגוד עניינים בין האינטרסים האישיים שלו ובין האינטרסים של הפרט או הציבור שלטובתם עליו לפעול .

קביעת המשיבה 1 כמוטבת בקופת הגמל של המנוחה וכן העברות
הכספים שבוצעו לאחר מכן מחשבונה של המנוחה אל חשבון קופת
הגמל, הן פעולות שאין להכשירן משום שהן מעמידות את המשיבה 1
במצב של ניגוד עניינים מובהק.
לפיכך, יש לקבל את הערעור במלואו ולפסול פעולות אלה.

מפסק דין זה ניתן ללמוד כי גם על אפוטרופסות צריך לפקח ולהפעיל
הגבלות על מנת שלא ייווצר מצב כמו בפסק הדין הנ"ל שבו מיופה הכוח
משתמש לרעה אם במזיד ואם לאו בהכשרתו למטרות אישיות למיניהן.

**פסק דין שבו ניתן לראות את שלילת אי הכשרות המשפטית של
הנתבעת:**

ע"פ 8653/10 פלונית נ' מדינת ישראל

בית המשפט העליון דחה ערעורים על פסק דין, בגדרו הורשעו
המערערים בעבירות של התעללות בקטין חסר ישע על ידי אחראי ושל
מעשה מגונה בקטין בן משפחה בנסיבות אינוס בקבעו, כי מצבה הנפשי
של המערערת אמנם אינו תקין, אך משום שליקויה הנפשי אינו בעל אופי
פסיכוטי השולל את יכולתיה הקוגניטיביות או את יכולות הרצייה שלה,
אין בו כדי לשלול את אחריותה הפלילית.

בית המשפט העליון, בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים, כב'
השופטים ארבל, מלצר ופוגלמן, דחה את הערעור, וקבע כי:

שיטות המשפט המודרניות פוטרות נאשמים בלתי שפויים בדעתם

מאחריות פלילית למעשי עבירה שביצעו בשל מצבם הנפשי .

סעיף 34 ח לחוק העונשין⁸ מגדיר את הסייג לאחריות פלילית של אי שפיות הדעת , ולפיו לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם , בשעת המעשה , בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי ,היה חסר יכולת של ממש : להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו או להימנע מעשיית המעשה .

על מנת להיכנס בגדרו של הסייג נדרשת התקיימותם של שלושה תנאים מצטברים : התנאי הראשון הוא כי הנאשם לוקה בכושרו השכלי או סובל ממחלה שפגעה ברוחו, ביטוי שאליו התייחסה הפסיקה כאל מחלת נפש. התנאי השני הוא כי בשעת המעשה נעדר הנאשם יכולת של ממש להבין מהות המעשה שעשה –משמע את המהות הפיסית של המעשה ; את הפסול שבו – כלומר את מהותו המוסרית בהתאם לאמות מידה אובייקטיביות ; או להימנע מעשיית המעשה.

שלילתן של יכולות אלה אינה צריכה להיות מוחלטת ,והנאשם יוכל לחסות תחת סייג אי שפיות גם אם נותרה לו מידה מועטה מן היכולות המנויות בסעיף ,כל עוד לא נותרה לו יכולת של ממש .

⁸ על פי סעיף 34 ח לחוק העונשין : "לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם , בשעת המעשה ,בשל מחלה – שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי ,היה חסר יכולת של ממש להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו או להימנע מעשיית המעשה.

התנאי השלישי הוא כי קיים קשר סיבתי בין התנאי הראשון לבין התנאי השני, כלומר בין המחלה או הליקוי השכלי לבין חוסר היכולת להבין את מהות המעשה או להימנע מעשייתו.

מעמד חולה הנפש והמוגבל במשפט הישראלי :

אחריותו המשפטית של המוגבל להתנהגותו הפלילית תלויה ברמת מוגבלותו. המוגבל אינו נחשב לחולה נפש ועל כן הייתה פעם בפסיקה הישראלית דעה כי הפטור מאחריות פלילית הניתן לחולי נפש, אינו חל על מוגבלים. ואולם, מחלוקת זו נפתרה סופית עם קבלת התיקון בחוק הפלילי בפקודת החוק הפלילי בשנת תשל"ה אשר הוסיף גם את המוגבל לסעיף 14 אשר קובע פטור מאחריות פלילית לחולי נפש. כפי שניתן לראות רק לאחר התיקון בחוק הפלילי בשנת תשל"ה 1974 נחשב המוגבל לפטור מאחריות פלילית בדומה לחולה הנפש.

התפתחות בקידום הזכות לכשרות משפטית :

את ההתפתחות בנושא אפוטרופסות והזכות לכשרות משפטית ניתן לחלק לחמישה תחומים :

התחום הראשון הוא שימוש בעיקרון המידתיות על מנת לצמצם ולרכך את השימוש באפוטרופסות, כך למשל עקרון השימוש באמצעי המגביל פחות כגון הגבלת משך המינוי, צמצום תחום המינוי או הימנעות ממינוי אפוטרופוס כאשר ניתן להסתפק באמצעים חלופיים. התחום השני הוא פיתוח כללים פרוצדורליים שיבטיחו הליך הוגן כגון חובת נוכחות האדם בדיון, בחינה תקופתית של המינוי, הזכות לייצוג משפטי ודרישות הדוקות בנוגע לחוות דעת המומחה בהליך. התחום השלישי הוא פיתוח כלי תכנון משפטיים כגון ייפוי כוח מתמשך, ייפוי כוח רפואי, הנחיות מקדימות והסכמי ייצוג. התחום הרביעי הוא מציאת פתרונות חלופיים לאפוטרופסות שעניינם הגנה מפני נזקים וזאת מבלי לשלול מהאדם את כשרותו המשפטית. תחום זה ייקרא 'חלופות נגטיביות לאפוטרופסות' שכן ביסודו עומדת עדיין התפיסה כי יש להגביל את הכשרות המשפטית של האדם במצבים של סיכון.

עיקרון של התחום החמישי הינו מוסד חדש של 'קבלת החלטות נתמכת' אשר נועד להבטיח כשרות משפטית מלאה לאדם ואשר מחליף את שיקולי 'טובת האדם' ברצונותיו של האדם ובהעדפותיו.

פרק חמישי – השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

בנושא הכשרות המשפטית :

במשפט העברי ניתן לראות כי כבר במקורות הראשונים הייתה התייחסות לכשרות המשפטית של חולה הנפש, הקטין או המוגבל ודינו של אלו הייתה שהם פטורים מהאחריות.

זאת בניגוד למשפט הישראלי שבו רק בשנת תשל"ה 1974 תוקן סעיף 14 בפקודת החוק הפלילי שעד לאותו רגע עשה הבחנה בין אחריותו הפלילית של המוגבל לבין אחריותו הפלילית של חולה הנפש. בתיקון זה נכנסה גם ההגדרה של מוגבל לפטור מכל אחריות פלילית .

במשפט העברי אין התייחסות לאמצעים למיצוי הדין על אף היעד היכולת המשפטית של הנאשם, בעוד שבמשפט הישראלי ישנן דרכים רבות למיצוי הדין כגון אפוטרופסות, חוות דעת פסיכיאטריות והורים במקרה של קטינים .

על אף הבדלים אלו המשפט העברי משמש לעתים כעזר במשפט הישראלי שכן במשפט העברי הגדרות רבות .

במשפט הישראלי בניגוד למשפט העברי כל אדם יכול להעיד ויש לממש את כשרותו המשפטית בדרך זו או אחרת .

על אף ההבדלים בין סוגי המשפט ניתן לראות שהמשפט הישראלי נשען בתחומים מסוימים על המשפט העברי ומשתמש בהגדרות שנקבעו בידי חכמים כסעיפים בחקיקה , לדוגמא: הגדרות לפסלות משפטית .

דבר נוסף אשר זהה במשפט העברי והישראלי הוא ההתייחסות לכשרות המשפטית כיכולת שמגיעה לאדם מרגע היוולדו ועד רגע גמר חייו .

פרק שישי – סיכום

נושא הכשרות המשפטית אותו חקרתי בעבודה זו הינו תחום נרחב מאוד אשר מוזכר כבר במקורות ויש התייחסויות ופרשנויות רבות של חכמים לגביו .

נושא הכשרות המשפטית הינו הבסיס לכל פעולה משפטית שהיא, בכל תחום, ולכן נושא זה הינו נושא חשוב ביותר ויש לתת עליו את הדעת . הכשרות המשפטית הינה זכות בסיסית שניתנת לכל אדם ברגע שנולד ונלקחת ממנו רק בעת מותו.

בעבודה התמקדתי במקרים בהם הכשרות המשפטית נפגעת כאשר יש אדם קטין, מוגבל, או חולה נפש. לכלל המקרים יש מענה ופתרונות הניתנים על ידי בית המשפט על מנת להבטיח את מיצוי הדין על אף מכשולים אלו .

לאחר עבודה זו, אני סבורה כי גם למי שלא כשר משפטית ישנה אפשרות זכות לייצוג הוגן ואין הוא ייפגע או "ייפול בין הכיסאות" בשל מגבלתו כפי שתהיה. בנוסף, בניגוד לחששותיי בבואי אל עבודה זו, נוכחתי לדעת כי על אף חריגים אלו כל אדם אשר יעבור על החוק בין אם בדין פלילי ובין אם בדין אזרחי יבוא על משפטו וייענש לפי רמת כשרותו .

פרק שביעי – ביבליוגרפיה

חקיקה:

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות תשכ"ב 1962

חוק הירושה תשכ"ה 1965

חוק סדר הדין הפלילי תשמ"ב 1982

פסיקה:

בג"צ

פסק דין ע"א 763/88 ערן פילובסקי ואח' נ' ר"ח עובדיה בלס

עא 4377/04 גל גורן הולצברג נ' הגב' אביבה מירז – ב"כ עו"ד מיכאל

טאוסיוג.

ע"פ 8653/10 פלונית נ' מדינת ישראל.

ספרות מחקר:

יותם טולוב וארלן ס.קנטר, המאבק להשבת האוטונומיה והכשרות

המשפטית לאנשים עם מוגבלויות.

משפט עברי :

ספרות הפסיקה

רמב"ם, הלכות עדות, פרק ט, הלכה א, עדות קידושין, עמ' 57-12
י"ז כהנא, ספר העגונות, ירושלים תשי"ד; ע' בצרי, דיני ממונות, ח"א
ירושלים, תש"ן, עמ' שמב-תב; ב"צ מאיר חי עזיאל, "בהגדרת פסולי
עדות" עמ' 77-121.

המאור ד, ב (אלול תשנ"ג), עמ' קארל, צ' 3-4; הנ"ל, שם ז, א (תשרי
תשט"ז), עמ' 3-4; "ההוכחות במשפט העברי והתפתחותן", המשפט
העברי ג (תרפ"ח).

על ההיגיון העומד בבסיס פסולתם, ראה : אלבק, ראיות עמ' 23-33,
77-89,115,121

רש"י, חגיגה, ג, ע"ב, ד"ה, "איזהו שוטה"

בבא קמא, פז א, רמב"ם, חובל ומזיק

